

Spis treści

Wstęp	9
-----------------	---

I. Specyfika powiązań regionalnych w Azji i Pacyfiku

Paweł Szwiec: Integracja w Azji Wschodniej – geneza, przejawy, skutki, perspektywy	13
Zbigniew Olesiński: Mechanizm organizacyjny procesów integracyjnych w Azji Południowo-Wschodniej	21
Malgorzata Pietrasiak: ASEAN-6 i ASEAN-4: problemy na drodze do integracji regionu Azji Południowo-Wschodniej	31
Katarzyna A. Nawrot: Proces integracji regionalnej państw ASEAN	46
Ewa Oziewicz: Nowy regionalizm azjatycki z perspektywy ASEAN	55
Krystyna Żołądkiewicz: Integracja ekonomiczna w regionie Pacyfiku na przykładzie Strefy Wolnego Handlu Australii i Nowej Zelandii	64
Anna Calek: Perspektywy rozwoju gospodarczego mikropaństw Południowego Pacyfiku w ramach ugrupowania integracyjnego SPARTECA	76
Karolina Klecha-Tylec: Wschodni Obszar Wzrostu ASEAN jako przykład współpracy subregionalnej	84
Malgorzata Dziembała: Stosunki gospodarcze i polityczne Unii Europejskiej z krajami ASEAN na początku XXI wieku	94
Katarzyna Żukrowska: Stan zaawansowania integracji w ramach ASEAN a stosunki z Unią Europejską	106

II. Płaszczyzny i obszary współpracy regionalnej w Azji i Pacyfiku

Mariusz Szuster: Przesłanki lokalizacji produkcji w krajach azjatyckich	123
Jarosław Brach: Zagrożenie ze strony chińskich i indyjskich producentów ciężarówek dla liderów europejskich	130
Edyta Pawlak: Liberalizacja handlu jako czynnik rozwoju ugrupowań integracyjnych rejonu Azji i Pacyfiku	146
Monika Wyrzykowska: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Chinach a bezpośrednie inwestycje Chińskiej Republiki Ludowej – najnowsze trendy i perspektywy	155
Sebastian Domżałski: Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w gospodarce Malezji na tle państw Azji Południowo-Wschodniej	165

Iwona Pawlas: Azja jako obszar funkcjonowania korporacji transnarodowych w zakresie działalności badawczo-rozwojowej	175
Bogusława Drelich-Skulska: Powiązania sieciowe przedsiębiorstw w regionie Azji i Pacyfiku	182
Elżbieta Pleśniak: Usługi outsourcingowe w Indiach	195
Szymon Mazurek: Giełdy papierów wartościowych w regionie Azji i Pacyfiku	206
Łukasz Fijałkowski: Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej. Idea Wspólnoty ASEAN w świetle koncepcji wspólnot bezpieczeństwa	216
Paweł Łyszczak: Rywalizacja o zasoby surowców energetycznych w basenie Morza Południowochińskiego	226

III. Makroekonomiczny wymiar procesów integracyjnych w Azji i Pacyfiku

Sebastian Bobowski, Marcin Haberla: Indie – narodziny drugiego azjatyckiego giganta?	237
Małgorzata Domiter: Znaczenie polityki handlowej Japonii dla jej dominującej pozycji w regionie Azji i Pacyfiku	246
Anna Jankowiak: Znaczenie ekonomiczne Hongkongu w regionie Azji i Pacyfiku	261
Aleksandra Kuźmińska: Brand China – wizerunek Chin w świecie w świetle rankingu Anholt Nation Brands Index	273
Patrycja Stermach: Ocena ryzyka państw ASEAN na podstawie metody klasyfikacji ryzyka kraju (<i>The Country Risk Classification Method – CRCM</i>)	282

IV. Społeczne i kulturowe wymiary procesów integracyjnych

Małgorzata Bartosik-Purgat: Kultura i konsument w świetle procesów globalnego rynku	293
Tadeusz Sporek: Społeczne problemy współczesnego świata – dylematy ochrony środowiska	305
Bogusław Bembenek: Japońskie grupy <i>keiretsu</i> w świetle koncepcji kapitału społecznego	315

Summaries

Paweł Szwiec: Integration in East Asia – causes, indications, outcomes, perspectives	20
Zbigniew Olesiński: Organizational mechanism of integrative processes in South-East Asia	30

Malgorzata Pietrasiak: ASEAN-6 and ASEAN-4: Problems on the way to the integration of South East Asia region	45
Katarzyna A. Nawrot: Process of regional integration in ASEAN countries	54
Ewa Oziewicz: New Asian regionalism from the ASEAN perspective	63
Krystyna Żołądkiewicz: Economic integration in Pacific Region on the example of Australia New Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement	75
Anna Calek: The perspectives of economic development of the micro-states of South Pacific integration group SPARTECA	83
Karolina Klecha-Tylec: BIMP-EAGA as an example of subregional co-operation	93
Malgorzata Dziębala: Economic and political relations between the European Union and ASEAN countries at the beginning of the 21 st century	105
Katarzyna Żukrowska: ASEAN integration progress and relations with the European Union	120
Mariusz Szuster: The circumstances of manufacturing localization in Asian countries	129
Jarosław Brach: Are Chinese and Indian truck makers able to threaten today's, especially European leaders?	145
Edyta Pawlak: Liberalization of trade as a factor stimulating development of integrative groups of Asia and Pacific region	154
Monika Wyrzykowska: FDI in China and China's FDI – new trends and prospects	164
Sebastian Domżałski: Foreign direct investment in Malaysia against Southeast Asia	174
Iwona Pawlas: Asia and R&D activity of transnational corporations	181
Bogusława Drelich-Skulska: Business networks in Asia and Pacific region	194
Elżbieta Pleśniak: Outsourcing services in India	205
Szymon Mazurek: Stock exchanges in Asia and Pacific	215
Łukasz Fijałkowski: Regional dimension of security in Southeast Asia. The project of ASEAN Community and the notion of security community	225
Paweł Łyszczak: Energy rivalry in the South China Sea	234
Sebastian Bobowski, Marcin Haberla: India – birth of second Asian giant?	245
Malgorzata Domiter: Significance of Japan's trade policy for its dominant position in the Asia-Pacific region	260
Anna Jankowiak: Hong Kong – the economic role in Asia-Pacific region	272
Aleksandra Kuźmińska: Brand China – the image of China in the world according to Anholt Nation Brands Index	281
Patrycja Stermach: The Association of Southeast Asian Nations in the OECD Country Risk Classification	288

Malgorzata Bartosik-Purgat: Culture and consumer in the process of global market	304
Tadeusz Sporek: Social problems of the contemporary world – the dilemmas of environmental protection	314
Bogusław Bembek: Japanese <i>keiretsu</i> groups in the light of social capital conception	327

Katarzyna A. Nawrot

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

PROCES INTEGRACJI REGIONALNEJ PAŃSTW ASEAN

1. Wstęp

Do regionu Azji Południowo-Wschodniej należy jedenaście państw położonych na Półwyspie Indochińskim, Półwyspie Malajskim oraz archipelagach wysp Indonezyjskich i Filipińskich, aż po Irian Zachodni i Papuę-Nową Gwineę. Pod koniec XX w. dziesięć z nich¹ – Brunei, Filipiny, Indonezja, Kambodża, Laos, Malezja, Myanmar, Singapur, Tajlandia oraz Wietnam – zostało zjednoczonych w jednej organizacji, jaką jest Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (Association of South East Asian Nations – ASEAN). Budowanie współpracy gospodarczej pomiędzy państwami regionu zostało zapoczątkowane już po II wojnie światowej wraz z procesem dekolonizacji. Dopiero jednak w latach dziewięćdziesiątych XX w. wszystkie kraje Azji Południowo-Wschodniej mogły skoncentrować się na integracji gospodarczej w ramach całego regionu oraz rozwoju ekonomicznym i społecznym poszczególnych gospodarek. Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule będzie zatem przedstawienie ponadczterdziestoletnich doświadczeń na drodze integracji regionalnej państw ASEAN, ukazanie znaczenia stowarzyszenia na arenie międzynarodowej oraz jego roli we współpracy regionalnej Azji i Pacyfiku².

2. Początki procesów integracyjnych w Azji Południowo-Wschodniej

Początki procesów integracyjnych w Azji Południowo-Wschodniej były odpowiedzią państw regionu na pojawienie się zagrożeń zewnętrznych w regionie, co wiązało się zarówno z aspiracjami mocarstw kolonialnych, dążących do utrzy-

¹ Poza Timorem Wschodnim, który w 2002 r. uzyskał pełną niepodległość.

² Ramy pracy pozwalają na jedynie ograniczoną analizę poruszanych kwestii, które w większym stopniu zostały poddane rozważaniom w innych artykułach naukowych i monografiach autorki.

mania *status quo*, jak i z niebezpieczeństwem o charakterze głównie militarnym ze strony innych potęg. Dodatkowe zagrożenie pojawiło się wraz z podziałem świata wywołanym „zimną wojną”, co pociągnęło za sobą próby włączenia krajów azjatyckich w strefy wpływu rywalizujących ze sobą obozów³. Wzrastające znaczenie polityczne Chin, propagowanie maoistycznych ideologii wśród znacznej emigracji z tego kraju, a ponadto ekspansja ekonomiczna Japonii stały się dodatkowymi impulsami w kierunku wzmocnienia pozycji i samostanowienia regionu w stosunkach międzynarodowych.

Próby nawiązania dialogu i współpracy regionalnej podejmowane w latach pięćdziesiątych i na początku lat sześćdziesiątych XX w. nie przynosiły spodziewanych rezultatów, a kolejne inicjatywy integracyjne okazały się nieskuteczne i nie przetrwały próby czasu⁴. Wynikało to w głównej mierze z różnorodności celów i interesów poszczególnych państw, biegunowości sił politycznych w regionie, animozji politycznych oraz sporów terytorialnych związanych ze spuścizną kolonialną⁵.

Wysiłki na rzecz nawiązania współpracy w regionie zaowocowały w 1967 r. utworzeniem Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej – ASEAN, co nastąpiło wraz z podpisaniem przez ministrów spraw zagranicznych Filipin, Indonezji, Malezji, Singapuru i Tajlandii tzw. deklaracji z Bangkoku.

Założyciele ASEAN wyraźnie negowali ideę utworzenia porozumienia militarne- go, stawiając za wzór Wspólnotę Europejską. Pomimo jasno sformułowanych celów i aspiracji sytuacja międzynarodowa niejako zmusiła ASEAN do zmiany pierwotnych założeń. Zagrożenia wynikające z sytuacji w Indochinach – porażka i wycofanie się wojsk Stanów Zjednoczonych z Wietnamu i aspiracje tego kraju do przejęcia władzy w pozostałych obszarach Indochin Francuskich; zamieszki w Kambodży; aktywność ruchów i partyzantki komunistycznej wspieranej przez ChRL – skierowały działalność Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo- -Wschodniej w kierunku politycznym, w celu zagwarantowania bezpieczeństwa i pokoju w regionie⁶. W zaistniałej sytuacji kwestie ekonomiczne zostały niemalże

³ Próba stworzenia organizacji regionalnej była również postrzegana jako forma układu antykomunistycznego, w związku z tym, że Filipiny, Tajlandia, Malezja i Singapur były bliskimi sprzymierzeńcami Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej oraz Wielkiej Brytanii. Zob. J.A. Camilleri, *Regionalism in the New Asia-Pacific Order. The Political Economy of the Asia-Pacific Region*, Volume II, Edward Elgar, Cheltenham 2003, s. 86-88.

⁴ 1954 – SEATO (South East Asia Treaty Organization); 1961 – ASA (Association of South East Asia), Stowarzyszenie Azji Południowo-Wschodniej; 1963 – MAPHILINDO; 1966 – ASPAC (Asian and Pacific Council), Rada Azji-Pacyfiku.

⁵ Jeden z konfliktów dotyczył Sabah – północno-wschodniego obszaru wyspy Borneo, którego jurysdykcję wycofująca się z tych terenów administracja brytyjska przekazała Malezji. Zob. K.A. Nawrot, *Determinanty rozwoju gospodarczego państw ASEAN*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 76.

⁶ Por. np.: T. Khoman, *ASEAN Conception and Evolution*, The ASEAN Reader, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore 1992; S. Rajaratnam, *ASEAN: The Way Ahead*, The ASEAN Reader, Singapore 1992.

całkowicie zepchnięte na dalsze tory, by stać się priorytetem dopiero w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia⁷.

3. Ewolucja współpracy regionalnej państw ASEAN

Intensyfikacja procesu regionalizacji w Azji Południowo-Wschodniej w połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. wynikała w głównej mierze z nasilenia się tendencji integracyjnych w gospodarce światowej. Przewidywania odnośnie do zachowania gospodarek azjatyckich były jednak odmienne, co wiązało się z kryzysem finansowym lat 1997-1998, który doprowadził do zahamowania tempa wzrostu gospodarczego, spadku wymiany handlowej, pogorszenia bilansu handlowego, wzrostu bezrobocia oraz destabilizacji społecznej i politycznej. Spodziewano się w związku z tym protekcyjnistycznej reakcji krajów dotkniętych kryzysem – stopniowego zamykania granic i zaostrzenia warunków wymiany handlowej.

W rzeczywistości jednak działania na rzecz współpracy regionalnej zostały zintensyfikowane. Przyspieszono proces tworzenia strefy wolnego handlu ASEAN, co motywowano argumentem, że właśnie AFTA (ASEAN Free Trade Area) zdynamizuje funkcjonowanie gospodarek, pozwalając wyeliminować wewnętrzne słabości, skonsolidować się i umocnić gospodarcze fundamenty poprawy konkurencyjności oraz doprowadzić do opartego na eksporcie uzdrowienia gospodarek⁸.

Podjęto ponadto decyzję o utworzeniu Strefy Inwestycyjnej ASEAN (ASEAN Investment Area – AIA; 1998), co miało na celu stworzenie liberalnego i bardziej przejrzystego otoczenia dla inwestycji w regionie. W ramach projektu CEPT (Common Effective Preferential Tariff) przyjęto również pakiet działań mających zwiększyć atrakcyjność krajów ASEAN dla inwestorów zagranicznych, szczególnie w sektorze przemysłowym. Objął on harmonizację standardów, wzajemne uznawanie atestów i certyfikacji produktów, usuwanie barier dla inwestycji zagranicznych, konsultacje makroekonomiczne, reguły uczciwej konkurencji oraz promocję tzw. kapitału ryzyka. Powołano do działania Komitet Doradczy ASEAN ds. Standardów i Jakości oraz Konsultacyjne Forum ds. Bezpośrednich Inwestycji Zagranicznych. Zapowiedziano również, że do 2010 r. zostanie przyjęta zasada narodowego traktowania inwestorów zagranicznych⁹.

Kryzys uzmysłowił więc krajom ASEAN, że ich gospodarki są w znacznym stopniu współzależne, a wysiłki na rzecz przeciwdziałania przyszłym załamaniom

⁷ K.A. Nawrot, *Integracja regionalna z perspektywy Azji Południowo-Wschodniej i Ameryki Łacińskiej*, [w:] *Ameryka Łacińska w regionie Azji i Pacyfiku*, red. M.F. Gawrycki, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 364.

⁸ *Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej*, red. E. Oziewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 218.

⁹ Zob. K. Nawrot, *Północ w rozwoju gospodarczym Południa na przykładzie Azji Południowo-Wschodniej*, [w:] *Północ wobec Południa, Południe wobec Północy*, red. M.W. Solarz, ASPRA-JR, Warszawa 2005, s. 253.

leżą we wspólnym interesie. Pomimo że wzbudzone zostały wątpliwości co do funkcjonowania samej organizacji ASEAN, której zarzucano wewnętrzne podziały i spóźnioną reakcję na sytuację kryzysową, zacieśniono więzi regionalne i wzmocniono współpracę w Azji Południowo-Wschodniej. Kryzys finansowy stał się zatem istotnym katalizatorem procesu zyskiwania tożsamości regionalnej¹⁰.

Podjęmowane działania integracyjne miały przywrócić stabilizację w regionie, wzmocnić współpracę regionalną i siłę poszczególnych gospodarek, uodparniając je jednocześnie przed ponownymi zagrożeniami zewnętrznymi. Dążono do poprawy pozycji konkurencyjnej krajów ASEAN na arenie międzynarodowej oraz podtrzymania długookresowego dobrobytu. Kontynuowano liberalizację handlu międzynarodowego poprzez dalszą eliminację barier celnych i taryfowych. Podjęto również działania w kierunku liberalizacji handlu usługami, wypracowania wspólnych standardów dla rynków kapitałowych, poprawy regionalnej infrastruktury, a nawet trwają badania nad możliwością utworzenia unii walutowej¹¹.

Warto dodać, że wzrost znaczenia współpracy międzynarodowej nastąpił wraz z intensyfikacją procesów globalizacji i miał istotne znaczenie w rozwoju gospodarczym poszczególnych państw regionu. Procesów integracyjnych nie traktowano jednak jako alternatywy dla rynków globalnych i sposobu na odseparowanie się regionu od pozostałych bloków handlowych, ale jako integralną część ogólnej, liberalnej polityki handlowej. Zarówno regionalizm, jak i zarządzanie globalne oddziaływały na siebie wzmacniająco, prowadząc do zwiększenia udziału państw regionu w rynku globalnym¹². Projekty regionalne umożliwiły bowiem rozprzestrzenianie się wzorców globalnego zarządzania właśnie w wymiarze regionalnym¹³.

Stopień integracji krajów ASEAN zasługuje na uznanie, szczególnie w porównaniu z innymi ugrupowaniami tworzonymi przez kraje rozwijające się. Wartość wymiany wewnątrzregionalnej na przestrzeni lat 1993-2005 wzrosła niemal czterokrotnie, z 82,4 mld USD do 304,5 mld USD¹⁴. Dynamika eksportu wewnątrzregionalnego w latach 1995-1996 przewyższała dynamikę eksportu ogółem, co wpłynęło na wzrost jego udziału do 25,04%¹⁵. Pomimo znacznego spadku obrotów handlowych, spowodowanego kryzysem finansowym, eksport wewnątrzregionalny utrzymał się jeszcze w 1997 r. na poziomie 24,6% całego eksportu krajów ASEAN. Dopiero w następnym roku spadł o 19%, osiągając wartość 69,3 mld USD. W latach 1999-2004 nastąpił wzrost eksportu wewnątrzre-

¹⁰ E. Halizak, *Wspólnota Pacyfiku, a Wspólnota Wschodnioazjatycka*, Żurawia Papers Zeszyt 8, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006, s. 141.

¹¹ *Procesy integracyjne...*, s. 221.

¹² K.A. Nawrot, *Integracja regionalna...*, s. 377-378.

¹³ *Global Politics of Regionalism: Theory and Practice*, red. M. Farrell, B. Hettne, L. van Langenhove, A. Arbor, Michigan-London 2005, s. 168.

¹⁴ ASEAN Statistical Yearbook 2006, ASEAN Secretariat, Jakarta 2007, Table V.1 s. 60-61.

¹⁵ ASEAN Statistical Yearbook 2004, ASEAN Secretariat, Jakarta 2004, s. 56-59.

gionalnego o 60%, do poziomu około 120 mld USD, a w 2005 r. o kolejne 43,8 mld USD, osiągając wartość 163,8 mld USD¹⁶.

Import wewnątrzregionalny w latach 1993-1997 wykazywał również wysoką dynamikę wzrostu – 12%. W konsekwencji import wewnątrzregionalny wzrósł w tym okresie o 67% – z 38,7 mld do 64,6 mld USD. Udział importu wewnątrzregionalnego w latach 1996-1997 utrzymał się na zbliżonym do poprzednich lat poziomie 18%, a od 1998 r. nastąpił jego wzrost do wartości 73,2 mld USD w 2000 roku. Od roku 2003 obserwuje się intensyfikację importu, w tym importu wewnątrzregionalnego, który w 2004 r. wzrósł o 36% w porównaniu z rokiem poprzednim, a w 2005 r. o kolejne 40%, osiągając wartość 141,06 mld USD¹⁷.

Udział eksportu i importu wewnątrzregionalnego w obrotach handlowych państw ASEAN, w wielkości oscylującej wokół 20%, nie jest jednak wynikiem zadowalającym, choć wyższym w porównaniu z innymi ugrupowaniami integracyjnymi krajów rozwijających się. Taki charakter kierunków wymiany międzynarodowej świadczy o tym, że kraje Azji Południowo-Wschodniej są w dużym stopniu uzależnione od partnerów handlowych spoza stowarzyszenia, szczególnie zaś od azjatyckich krajów NIE's (New Industrialized Economies) – Korei Południowej, Tajwanu i Hongkongu oraz USA i Japonii. Należy ponadto zwrócić uwagę na przeważający udział państw ASEAN-6¹⁸ w handlu wewnątrzregionalnym¹⁹.

Na uwagę zasługują ponadto inwestycje wewnątrzregionalne, których wartość wzrosła z 7% w 1999 r. do 26% w 2002 r.²⁰, co świadczy o poprawiającej się sytuacji w sektorze prywatnym. W okresie 1995-2004 udział inwestycji wewnątrzregionalnych wyniósł 13%. Inwestycje wewnątrzregionalne oraz inwestycje z krajów azjatyckich są szczególnie istotne dla mniej rozwiniętych gospodarek krajów ASEAN-BCMLV²¹. Udział zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB) z krajów azjatyckich w całkowitym napływie do ASEAN-BCMLV w latach 1995-2003 wyniósł 55%. Największy udział inwestycji wzajemnych w całkowitej wartości napływu ZIB wśród krajów ASEAN odnotowano w Laosie (51,9%), Indonezji (38,8%) i Myanmarze (29,8%), a najmniejszy w Singapurze (6%) i Kambodży (5,6%)²².

¹⁶ ASEAN Statistical Yearbook 2005, ASEAN Secretariat, Jakarta 2005, Table V.3, V.4, s. 58-59.

¹⁷ Ibidem, Table V.3, V.4, s. 58-59.

¹⁸ ASEAN-6 obejmuje Filipiny, Indonezję, Malezję, Tajlandię, Singapur oraz Brunei.

¹⁹ Więcej o wymianie wewnątrzregionalnej państw ASEAN zob. K.A. Nawrot, *Determinanty...*, s. 160-164.

²⁰ ASEAN Statistical Pocketbook 2006, ASEAN Secretariat, Jakarta 2006, Table VI.4, s. 146.

²¹ ASEAN-BCLMV obejmuje Brunei, Kambodżę, Laos, Myanmar i Wietnam.

²² K.A. Nawrot, *Ewolucja procesu integracji regionalnej w Azji Południowo-Wschodniej*, [w:] *Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej*, red. T. Rynarzewski, Zeszyty Naukowe AE, Poznań 2008, s. 67-68 (w druku).

4. Rola ASEAN we współpracy regionalnej Azji i Pacyfiku

Jedną z ważniejszych inicjatyw integracyjnych z udziałem państw ASEAN jest Forum Bezpieczeństwa Narodowego (ASEAN Regional Forum – ARF), utworzone w 1994 r. z udziałem Rosji, Indii, Chin, Japonii, Unii Europejskiej i USA. Celem ARF jest rozwiązywanie bieżących kwestii zagrażających bezpieczeństwu regionu. Na uwagę zasługuje również inicjatywa współpracy państw Azji Wschodniej zwana ASEAN+3, zrzeszająca członków ugrupowania ASEAN oraz Japonię, Koreę Południową i Chiny.

Niewątpliwie ważną rolę w regionie odgrywa również Rada Współpracy Ekonomicznej Azji i Pacyfiku (Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC), będąca jedyną instytucją międzynarodową funkcjonującą w skali całego regionu. Zasadność działalności APEC w szybko globalizującym się świecie wynika przede wszystkim z dążenia do liberalizacji handlu międzynarodowego i inwestycji w skali regionalnej i globalnej²³.

Istotne znaczenie w procesach integracyjnych w regionie ma również współpraca ASEAN i Chin, których zainteresowanie udziałem w kreowaniu polityki regionalnej oraz rozwijaniem stosunków z poszczególnymi krajami regionu rozpoczęło się na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Wiązało się to z propagowaniem przez ASEAN koncepcji świata wielobiegunowego oraz strategii równowagi sił, co poprawiło stosunki Azji Południowo-Wschodniej z Pekinem niechętnym przywódczej roli Stanów Zjednoczonych w regionie. Z drugiej strony wzrost znaczenia ASEAN na arenie międzynarodowej, rosnąca samodzielność polityczna stowarzyszenia oraz strategia przyspieszenia rozwoju przez integrację gospodarczą spotykały się z coraz większym uznaniem ChRL²⁴. Zmieniło się również stanowisko Chin w sprawie udziału w ASEAN krajów indochińskich. Początkowo temu przeciwnie, uznały ostatecznie, że powiększenie stowarzyszenia nie będzie sprzeczne z interesami ChRL i poparły przyjęcie do ASEAN Wietnamu, Laosu, Mynamaru i Kambodży.

Zasadniczym przełomem w stosunkach Chiny-ASEAN było podpisanie w 2002 r. na szczycie ASEAN+1 czterech porozumień: Wspólnej Deklaracji o Zasadach Postępowania na Morzu Południowochińskim, Wspólnej Deklaracji o Niemilitarnych Problemach Bezpieczeństwa, Memorandum o Współpracy w Rolnictwie oraz Porozumienia Ramowego o Współpracy Ekonomicznej. Na bazie ostatniego porozumienia przystąpiono do tworzenia Strefy Wolnego Handlu Chiny-ASEAN. Zgodnie z przyjętym harmonogramem do 2010 r. planowana strefa obejmie ChRL oraz ASEAN-5 i Brunei, a do 2015 r. ChRL oraz ASEAN-CLMV²⁵.

²³ K. Nawrot, *Państwa ASEAN wobec procesów globalizacji*, [w:] *Globalizacja gospodarki*, red. P. Deszczyński, Wyd. AE, Poznań 2004, s. 56-57.

²⁴ *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, red. K. Gawlikowski, Wyd. Trio, Warszawa 2004, s. 84.

²⁵ E. Haliżak, *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, Żurawia Papers Zeszyt 10, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 151.

Rosnąca rola Chin na arenie regionalnej i międzynarodowej wskazuje, że kwestie współpracy gospodarczej i bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej nie mogą być rozwiązywane bez ich udziału. Chiny sukcesywnie dążą do umacniania swojej pozycji w regionie i przejęcia od Japonii roli lidera w Azji Wschodniej. Państwa ASEAN nie rezygnują jednocześnie ze współpracy z partnerami spoza regionu, takimi jak Unia Europejska, Australia, Indie czy Stany Zjednoczone. Może to doprowadzić do umocnienia struktury wielobiegunowego układu sił w regionalnym systemie stosunków międzynarodowych, co pozwoliłoby państwom ASEAN czerpać korzyści ze współpracy z Chinami, a zarazem zapobiec zdobyciu przez nie dominującej pozycji w regionie²⁶. Z drugiej strony wzrost atrybutów Chin jako mocarstwa regionalnego oraz skuteczność realizowanej strategii międzynarodowej zgodnej z własnymi preferencjami porządku regionalnego w Azji Wschodniej mogą być zwiastunem nowego dwubiegunowego porządku międzynarodowego w skali globalnej, kształtowanego przez USA i Chiny²⁷.

Kraje ASEAN uczestniczą również w tworzeniu dialogu międzyregionalnego, czego wyrazem jest ASEM (Asia–Europe Meeting) – spotkania przedstawicieli państw członkowskich ASEAN i UE. Choć powstanie ASEM to wyraz uznania rangi ASEAN oraz Azji i Pacyfiku w stosunkach międzynarodowych, to postrzegać je również można jako próbę zrównoważenia dominacji polityczno-ekonomicznej USA, Japonii oraz Chin w regionie²⁸. Do pozostałych inicjatyw na rzecz współpracy można zaliczyć EALAC (East Asia–Latin America Cooperation) – współpraca państw Azji Wschodniej i Ameryki Łacińskiej czy też powołaną w 2003 r. Wspólnotę ASEAN (ASEAN Economic Community – AEC).

5. Uwagi końcowe

Początkowe inicjatywy integracyjne w Azji Południowo-Wschodniej nie przynosiły oczekiwanych rezultatów, co wiązało się z brakiem tożsamości regionalnej, zróżnicowaniem kulturowym i gospodarczym regionu oraz odmiennymi celami politycznymi. Sukcesem okazało się dopiero utworzenie stowarzyszenia ASEAN, które w istotny sposób wpłynęło na sytuację gospodarczą i polityczną w regionie. Stopień integracji krajów ASEAN należy uznać za satysfakcjonujący, zwłaszcza w porównaniu z innymi ugrupowaniami tworzonymi przez kraje rozwijające się. Nie jest to jednak taki poziom integracji, jaki prezentuje Unia Europejska czy NAFTA, gdzie udział handlu wewnątrzregionalnego jest nieporównywalnie wyższy i gdzie dąży się do ujednoczenia cen. Przechodzenie na wyższy poziom integracji może się również okazać trudne do realizacji ze względu na specyfikę geograficzną tego obszaru, różnice kulturowe i religijne, brak homogeniczności

²⁶ *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Stosunki międzynarodowe...*, s. 89.

²⁷ E. Haliżak, *Polityka i strategia Chin...*, s. 163.

²⁸ Por. E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1999, s. 425-428; *Azja Wschodnia...*, s. 391-392.

politycznej oraz znaczne dysproporcje w rozwoju gospodarczym. Utworzenie i funkcjonowanie ASEAN istotnie wpłynęło jednak na utrzymanie równowagi etnicznej w regionie, co z kolei znalazło swoje odzwierciedlenie we wzroście pokoju i bezpieczeństwa. Budowane było tym samym wzajemne zaufanie, zrozumienie i współpraca, a co więcej, skuteczne forum dialogu w regionie Azji i Pacyfiku, co złożyło się na sukces ASEAN na arenie międzynarodowej.

Literatura

- ASEAN Statistical Yearbook 2004, ASEAN Secretariat, Jakarta 2004.
 ASEAN Statistical Yearbook 2005, ASEAN Secretariat, Jakarta 2005.
 ASEAN Statistical Pocketbook 2006, ASEAN Secretariat, Jakarta 2006.
Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Stosunki międzynarodowe i gospodarcze, red. K. Gawlikowski, Wyd. Trio, Warszawa 2004.
 Camilleri J. A., *Regionalism in the New Asia-Pacific Order. The Political Economy of the Asia-Pacific Region*, Volume II, Edward Elgar, Cheltenham 2003.
Global Politics of Regionalism: Theory and Practice, red. M. Farrell, B. Hettne, L. van Langenhove, A. Arbor, Michigan-London 2005.
 Halizak E., *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, Żurawia Papers Zeszyt 10, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008.
 Halizak E., *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1999.
 Halizak E., *Wspólnota Pacyfiku, a Wspólnota Wschodnioazjatycka*, Żurawia Papers Zeszyt 8, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
 Khoman T., *ASEAN Conception and Evolution*, The ASEAN Reader, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore 1992.
 Nawrot K., *Państwa ASEAN wobec procesów globalizacji*, [w:] *Globalizacja gospodarki*, red. P. Deszczyński, Wyd. AE, Poznań 2004.
 Nawrot K., *Północ w rozwoju gospodarczym Południa na przykładzie Azji Południowo-Wschodniej*, [w:] *Północ wobec Południa, Południe wobec Północy*, red. M.W. Solarz, ASPRA-JR, Warszawa 2005.
 Nawrot K.A., *Determinanty rozwoju gospodarczego państw ASEAN*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008.
 Nawrot K. A., *Ewolucja procesu integracji regionalnej w Azji Południowo-Wschodniej*, [w:] *Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej*, red. T. Rynarzewski, Zeszyty Naukowe AE, Poznań 2008.
 Nawrot K.A., *Integracja regionalna z perspektywy Azji Południowo-Wschodniej i Ameryki Łacińskiej*, [w:] *Ameryka Łacińska w regionie Azji i Pacyfiku*, red. M.F. Gawrycki, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej, red. E. Oziewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
 Rajaratnam S., *ASEAN: The Way Ahead*, The ASEAN Reader, Singapore 1992.

PROCESS OF REGIONAL INTEGRATION IN ASEAN COUNTRIES

Summary

The article is an attempt to analyze the process of regional integration of ASEAN countries. At the beginning, the background of all integration processes in South East Asia was examined. Afterwards the evolution of economic co-operation in the region was showed with a special focus on interregional trade and investments. Finally, the paper focuses on the influence of ASEAN on co-operation in the whole Asia and Pacific region.